

Sistem varnosti in zdravja pri delu v specifičnih delovnih okoljih

Varnost in zdravje pri delu ter varna in zdrava delovna mesta so osnovni evropski standardi, ki jim moramo slediti za doseganje povečane kvalitete dela, gospodarske in ekonomske učinkovitosti ter s tem konkurenčne sposobnosti Slovenije.

AVTOR:
mag. Viktor Sladič
 Ministrstvo za obrambo RS
 Vojkova cesta 55, Ljubljana

Uvod

Varnost in zdravje pri delu sta v sodobnem času hitrega tehnološkega razvoja, katerega cilj je čim večja ekonomska uspešnost gospodarskih in negospodarskih subjektov ter sistemov, s tem pa celotne družbe, eno glavnih vodil sodobnega načrtovanja. Dolgoročno uspešno in sodobno naravnano gospodarstvo in negospodarstvo sta namreč temeljno merilo, ki ga je mogoče doseči le z zdravim, zadovoljnim in visokomotiviranim delavcem, ki dela v varnem, zdravem in spodbudnem delovnem okolju z visoko razvito stopnjo varnostne kulture. Zaradi tega bi se morali v vsaki

družbeni dejavnosti, še posebej pa v specifičnih delovnih okoljih, kot so na primer obrambni sistem, notranje zadeve, carina ter druga specifična delovna okolja gospodarskih in drugih negospodarskih subjektov in sistemov, ki so kot taka opredeljena tako zaradi svoje dejavnosti, narave, organizacije in obsežnosti delovnih procesov in uporabe specialnih tehnologij in opreme, kot tudi zaradi načina prenosa informacij in komunikacije znotraj njih zavedati, da sodobnih gospodarskih in negospodarskih subjektov ter sistemov ni mogoče graditi na delovnih mestih, v dejavnostih in s tehnologijami, pri katerih je za varnost in zdravje delavcev in izvajalcev ter drugih udeležencev v teh sistemih slabo poskrbljeno ali pa sta celo ogrožena. V teh okoljih namreč uporaba splošnih predpisov s področja varnosti in zdravja pri delu ne zagotavlja celovite varnosti in zdravja pri delu, ampak je za to treba upoštevati tudi druge predpise in spoznanja dobrih praks tujih sistemov oziroma specifičnih delovnih okolij na tem področju. Ob tem je potrebno tudi zavedanje, da je ustrezno organizirano izvajanje strokovnih nalog varnosti in zdravja pri delu, ki z ustreznim načrtovanjem in preventivnim delovanjem zagotavlja zaposlenim in drugim udeležencem varno, zdravo in spodbudno

delovno okolje, eden ključnih dejavnikov za uspešno delovanje specifičnih delovnih okolij.

V ta namen sem v okviru svojega magistrskega dela pripravil model uvajanja sistema varnosti in zdravja pri delu v specifičnih delovnih okoljih, s katerim je prikazan koncept sistema organiziranega izvajanja strokovnih nalog varnosti in zdravja pri delu, oblikovan kot sistem vodenja varnosti in zdravja pri delu v specifičnih delovnih okoljih gospodarskih in negospodarskih sistemov v Sloveniji.

Koncept sicer temelji na določbah Zakona o varnosti in zdravju pri delu (Uradni list RS, št. 56/99 in 64/01), ki določajo osnovna merila, kriterije in zahteve za vzpostavitev sistema organiziranega izvajanja strokovnih nalog varnosti in zdravja pri delu ter temeljne naloge, pravice, obveznosti in pristojnosti strokovnih delavcev za varnost pri delu in pooblaščenega zdravnika. Prikazuje celovit sistem izvajanja tako strokovnih kot tudi drugih nalog s področja varnosti in zdravja pri delu, organiziran kot celovit sistem vodenja varnosti in zdravja pri delu v specifičnih delovnih okoljih, kakršen bi bil ob uvedbi predpisov, spoznanj in dobrih praks iz sistemov držav članic EU pa tudi zveze NATO, s poudarkom na ugotovitvah in spoznanjih stroke varnosti in zdravja pri delu v teh okoljih, v pravni red Slovenije.

Model je sicer hipotetičen, vendar nazorno prikazuje celovito urejen sistem vodenja varnosti in zdravja pri delu v specifičnih

delovnih okoljih. Z izvajanjem in spoštovanjem temeljnih načel varnosti in zdravja pri delu in uvajanjem sistema preventivne infrastrukture in varnostne kulture ta model zagotavlja sistemsko in dolgoročno doseganje temeljnih ciljev varnosti in zdravja pri delu. Ti se kažejo v varnem, zdravem in spodbudnem delovnem okolju, v katerem kljub njegovi specifičnosti varno delajo zdravi delavci in drugi udeleženci v delovnih procesih specifičnih delovnih okolij.

Poleg pozitivnih ekonomskih kazalnikov obvladovanje sistema varnosti in zdravja pri delu, obvladovanje tveganj ter s tem zmanjševanje števila in teže poškodb pri delu in drugih poškodb, poklicnih obolenj in drugih obolenj v zvezi z delom, zdravstvenih okvar in materialne škode v mejah dopustnega, zdravstvenega in socialnega absentizma ter drugih negativnih pojavov v zvezi s tem nedvomno pomembno prispeva k zmanjševanju stroškov tudi invalidskega in zdravstvenega zavarovanja v Sloveniji, glede na obseg specifičnih delovnih okolij pa tudi k večji gospodarski in razvojni sposobnosti države.

Z aktualno metodo uporabe tujih dobrih praks in njihovega prenosa v specifična delovna okolja v Sloveniji je tako v tem modelu z inovativnim konceptom, ki ga je mogoče prenesti kamor koli, s tem da pomenijo specifična okolja glede tega zaradi svoje specifičnosti velik izziv ravno zaradi pomembnosti zagotavljanja temeljnih ciljev in načel varnosti in zdravja pri delu, prikazan model oziroma sistem vodenja varnosti in zdravja pri delu v teh okoljih.

Ob upoštevanju temeljnih načel varnosti in zdravja pri delu, kot jih določa veljavna zakonodaja v Sloveniji na tem področju, in specifičnosti teh okolij ter njihove, tudi represivne naravnosti, bi ta model oziroma sistem lahko vzpostavil potrebne podlage za sistemski razvoj preventivne infrastrukture in varnostne kulture v specifičnih delovnih okoljih. Ob tem pa ta model zagotavlja celovito doseganje temeljnih ciljev varnosti in zdravja pri delu, to je varno, zdravo in spodbudno delovno okolje za vse delavce in udeležence v teh okoljih. Tako bi lahko govorili o vzpostavitvi celovitih ter dolgoročno uspešnih in

učinkovitih specifičnih delovnih okoljih, gospodarskih in negospodarskih subjektih, s tem pa tudi celotne države.

Specifična delovna okolja

Splošni predpisi s področja varnosti in zdravja pri delu so sicer lahko ustrezna podlaga za organizirano izvajanje strokovnih nalog in s tem vzpostavitev sistema vodenja varnosti in zdravja pri delu, vendar v specifičnih delovnih okoljih, ki so kot taka opredeljena zaradi raznovrstnosti delovnih procesov z uporabo specialne proizvodne in druge delovne tehnike ter opreme ter zaradi načinov prenosa informacij in komunikacije znotraj njih, niso zadostna podlaga za zagotavljanje celovite varnosti in zdravja pri delu oziroma za vzpostavitev celovitega sistema vodenja varnosti in zdravja pri delu v teh okoljih.

Zato je treba za zagotavljanje celovite varnosti in zdravja pri delu v specifičnih delovnih okoljih upoštevati in izpolniti tudi te zahteve, ki se nanašajo na:

- nakup, uporabo in vzdrževanje posebne proizvodne ter druge delovne tehnike in opreme, ki se jo uporablja v specifičnih delovnih okoljih;

- zahteve glede strokovne izobrazbe in posebnega znanja ter drugih pogojev in veščin, ki jih morajo izpolnjevati zaposleni v specifičnih delovnih okoljih;

- zahteve glede strokovne izobrazbe in potrebnega posebnega znanja ter drugih pogojev, ki jih morajo izpolnjevati strokovni delavci za varnost in zdravje pri delu in pooblaščenih zdravnikov v specifičnih delovnih okoljih;

- pogoje, ki jih morajo izpolnjevati zunanji izvajalci, ki v specifičnih delovnih okoljih opravljajo oziroma zanj izvajajo storitve;

- pogoje, ki jih morajo izpolnjevati podjetja in institucije, ki kot koncesionarji za specifična delovna okolja opravljajo strokovne naloge varnosti in zdravja pri delu;

- dodatne zahteve, postavljene inšpekcijskim organom, ki v specifičnih delovnih okoljih opravljajo nadzor nad izvajanjem predpisov s področja varnosti in zdravja pri delu.

Skupaj s predpisi, standardi, tehničnimi normativi in specialnimi zahtevami, ki se uporabljajo v specifičnih okoljih držav članic EU in tudi zveze NATO, ter skupaj z ugotovitvami in spoznanji teh sistemov, s poudarkom na ugotovitvah in spoznanjih stroke na področju varnosti in zdravja pri delu, so s tem modelom preneseni v specifična delovna okolja v Sloveniji in prikazani kot model celovito urejenega in organiziranega sistema vodenja varnosti in zdrav-

ja pri delu v specifičnih delovnih okoljih.

Pobude in izzivi

Pobuda za tak pristop pri proučevanju zahtev glede organiziranega izvajanja strokovnih nalog varnosti in zdravja pri delu oziroma vzpostavitve sistema vodenja varnosti in zdravja pri delu v specifičnih delovnih okoljih je pravna praznina v zakonodaji Slovenije v zvezi z organiziranim izvajanjem strokovnih nalog varnosti in zdravja pri delu v specifičnih delovnih okoljih.

Ta praznina ravno zaradi predhodno navedenih posebnosti, ki so za ta okolja značilna, ne omogoča celovitega izvajanja in zagotavljanja sistema vodenja varnosti in zdravja pri delu v njih oziroma želenega zagotavljanja in spoštovanja temeljnih načel in ciljev varnosti in zdravja pri delu, kot jih sicer poznajo tako zakonodaja Slovenije kot tudi zakonodaji EU in NATO, to pa je v praksi ključna ovira za izpolnjevanje temeljnih zahtev, ki jih za specifična delovna okolja kot delodajalce določata zakonodaji Slovenije in EU s področja varnosti in zdravja pri delu.

To pa v specifičnih delovnih okoljih ob upoštevanju zgolj splošnih predpisov in zahtev s področja varnosti in zdravja pri delu onemogoča doseganje ključnih ciljev s tega področja. Ti so opredeljeni kot sistem z varnim, zdravim in spodbudnim delovnim okoljem, v katerem je stopnja tveganja za nastanek poškodb, zdravstvenih okvar in materialne škode znižana na najnižjo možno mejo. Tako

bi lahko ob upoštevanju tudi vseh drugih dejavnikov govorili o uspešnih in učinkovitih specifičnih delovnih okoljih, s tem pa tudi o gospodarsko in razvojno uspešni in učinkoviti državi, saj strategija razvoja varnosti in zdravja pri delu v teh okoljih ter v EU in zvezi NATO sledi usmeritvi, katere cilj ni le zagotavljanje novih delovnih mest in tehnologij, ampak tudi boljših delovnih mest ter ustvarjanje varnega, zdravega in spodbudnega delovnega okolja, še posebej pa obvladovanje obstoječih in porajajočih se dejavnikov tveganja. Ti pa z razvojem sodobne tehnike in opreme vedno znova preraščajo v nove razsežnosti.

Koncept sistema

V tem modelu je z inovativnim konceptom in projektno zamisljivo prikazana celovita ureditev sistema organiziranega izvajanja strokovnih nalog varnosti in zdravja pri delu kot sistem vodenja varnosti in zdravja pri delu v specifičnih delovnih okoljih.

Ta del je poglobljen. Prikazuje praktični model, ki sicer temelji na hipotetični uvedbi pravnega reda in spoznanj na področju varnosti in zdravja pri delu, uveljavljenih v EU in zvezi NATO, in razčlenjuje način celovito in uspe-

šno organiziranega sistema vodenja varnosti in zdravja pri delu, katerega glavni namen je uresničevanje temeljnih načel in doseganje ključnih ciljev varnosti in zdravja pri delu, ki jih določajo tako veljavna zakonodaja Slovenije s področja varnosti in zdravja pri delu kot tudi cilji dolgoročnega razvoja specifičnih delovnih okolij.

Osnovni koncept sistema vodenja varnosti in zdravja pri delu je v tem modelu prikazan kot sistem zahtev, opredeljenih v obliki celovitega predpisa.

Temeljna predpostavka za uspešno delovanje specifičnih delovnih okolij namreč temelji na popolni odgovornosti in zavezanosti vseh udeležencev v teh okoljih, to je tako zaposlenih kot tudi drugih notranjih in zunanjih izvajalcev in podizvajalcev ter drugih udeležencev, ki kakor koli delajo za specifična delovna okolja ali sodelujejo z njimi oziroma z njimi prihajajo v stik posredno ali neposredno z namenom, da ga uporabljajo in v tem okviru sodelujejo pri oblikovanju, razvijanju in izboljševanju sistema varnosti in zdravja pri delu.

Ključni dejavnik v tem modelu je služba za varnost in zdravje pri delu s pooblaščenim zdravnikom, in sicer kot vodstvena skupina sistema vodenja varnosti in zdravja pri delu in nosilec organiziranega izvajanja strokovnih nalog varnosti in zdravja pri delu v specifičnih delovnih okoljih.

Njena temeljna naloga je zagotavljanje varnega in zdravega dela vsem udeležencem v teh okoljih, ki ga opravljajo v varnem, zdra-

vem in spodbudnem delovnem okolju.

Odgovornost službe za varnost in zdravje pri delu in pooblaščenega zdravnika kot vodstvene skupine sistema vodenja varnosti in zdravja pri delu za doseganje ustrezne stopnje varnosti in zdravja pri delu v specifičnih delovnih okoljih, to je tiste stopnje, pri kateri je tveganje za nastanek poškodb ali zdravstvenih okvar kot tudi materialne škode najmanjše, pa je neposredno vezana na vodstva posameznih delovnih procesov specifičnih delovnih okolij oziroma vodstvo specifičnega delovnega okolja kot celote.

Drugi gospodarski in negospodarski subjekti ter zunanji pooblaščeni izvajalci, ki sodelujejo v delovnih procesih specifičnih delovnih okolij, so prek službe za varnost in zdravje pri delu kot vodstvene skupine sistema varnosti in zdravja pri delu dolžni sodelovati z vodstvi posameznih delovnih procesov specifičnih delovnih okolij ves čas sodelovanja oziroma delovanja. Pri tem pa so zavezani k nenehnemu upoštevanju in izvajanju vseh zahtev, ki jih določa sistem vodenja varnosti in zdravja pri delu, ter morajo tudi ves čas skrbeti, da je tveganje za nastanek kakršnih koli nezgod, poškodb, poklicnih obolenj ali obolenj v zvezi z delom, zdravstvenih okvar in materialne škode v mejah dopustnega in da je skrb za zmanjševanje tveganja vedno njihova prednostna naloga.

Glavna zahteva službe za varnost in zdravje pri delu temelji na prepoznavanju vseh morebitnih tveganj in ima za cilj zmanjševanje skupnega tveganja na sprejemljivo raven, kar je hkrati tudi glavni cilj vsakega učinkovitega sistema varnosti in zdravja pri delu. Ob tem pa njeno uspešno delovanje temelji tudi na zagotavljanju in izvajanju ustrezne politike, ciljev in programov varnosti in zdravja pri delu, ki jih pripravlja, organizira in vodi skupaj z vodstvi posameznih delovnih procesov specifičnih delovnih okolij in vodstvom specifičnega delovnega okolja kot celote.

Uspeh sistema organiziranega izvajanja strokovnih nalog varnosti in zdravja pri delu ter sistema vodenja varnosti in zdravja pri delu je namreč v celoti odvisen od tega, ali vsi udeleženci v teh okoljih in njihovih posameznih delih dosledno upoštevajo ter izpolnjujejo vse zahteve in uresničujejo načela varnosti in zdravja pri delu, in sicer ves čas trajanja posameznega delovnega procesa v specifičnem delovnem okolju, ob hkratni podpori vodstva in njegovi zavezanosti za doseganje teh ciljev.

Osnovni namen

V tem modelu so prikazane enotne zahteve za razvijanje, upravljanje in vodenje sistema vodenja varnosti in zdravja pri delu v specifičnih delovnih okoljih. Prednostna naloga sistema vodenja varnosti in zdravja pri delu je prepoznavanje vseh oblik sistemskega in zunajsistemskega tveganja — to je tistega tveganja, ki

je lahko povzročeno z ravnanjem in obnašanjem tako notranjih kot zunanjih izvajalcev in podizvajalcev ter zunanjih institucij ne glede na raven in obseg izvajanja posameznih nalog v okviru specifičnega delovnega okolja - ter na podlagi tega oblikovanje temeljnih zahtev in celovitega nadzora glede preprečevanja vseh oblik nesreč in poškodb pri delu ter poklicnih bolezni in bolezni v zvezi z delom ter drugih delovnih nezgod in nevarnih pojavov.

Temeljna naloga sistema vodenja varnosti in zdravja pri delu v specifičnih delovnih okoljih je pravočasno prepoznavanje in obvladovanje vseh vrst tveganj, vključno s tveganji na posameznih delovnih mestih, v delovnih procesih, njihovih sistemih in podsistemih, ravnanjem s tveganimi materiali, obstoječimi in novimi tehnologijami ter v specifičnem delovnem okolju kot celoti. Namen sistema vodenja varnosti in zdravja pri delu v specifičnih delovnih okoljih je odpravljanje oziroma omejitev vsake oblike in vrste tveganja oziroma njegovo zmanjševanje na najmanjšo mogočo mero oziroma raven, ki je še sprejemljiva za vodstva posameznih delov-

nih procesov, v katerih tveganja lahko nastajajo, in vodstvo specifičnega delovnega okolja kot celote.

Pomen odgovornosti in v zvezi s tem tudi dejavnosti posameznih vodstev se navadno nanaša na posamezne dejavnosti v delovnih procesih specifičnih delovnih okolij, ki naj bi bile vezane na preverjene, solidne, odlične ali izredne izvajalce in podizvajalce, ki sodelujejo v specifičnem delovnem okolju in so tako vključeni v sistem varnosti in zdravja pri delu, kot tudi na njihove podizvajalce, npr. dobavitelje.

Zahteve in pričakovanja

Zahteve sistema vodenja varnosti in zdravja pri delu v specifičnih delovnih okoljih so v tem modelu prikazane kot sistem medsebojno povezanih zahtev, pravil in navodil, prikazanih v obliki celovitega predpisa, in pomenijo temeljno obveznost za vse izvajalce v specifičnih delovnih okoljih in vse zunanje institucije in druge zunanje izvajalce, ki so kakor koli vključeni v delovne procese specifičnih delovnih okolij.

Te zahteve se nanašajo na vsako dejavnost, in to ves čas trajanja

posameznega delovnega procesa, pa tudi na raziskave novih tehnologij, namensko proizvodnjo za potrebe specifičnih delovnih okolij, tehnološki razvoj, projektiranje, gradnjo in prenavo, razne preizkuse, preizkusno obratovanje, konstruiranje, upravljanje, vzdrževanje in izpopolnjevanje, odstranjevanje odpadnih snovi in materiala, ki so posledica upravljanja oziroma izvajanja posameznih delovnih procesov, in podobno.

Ključni cilj oblikovanja in uresničevanja teh zahtev pa je ob doslednem izvajanju sprejete politike varnosti in zdravja pri delu ter sprotne prepoznavanju in obvladovanju vseh dejavnikov tveganja, ki lahko kakor koli vplivajo na kakovost in uspešnost delovanja posameznih delovnih procesov in specifičnih delovnih okolij kot celoti, zagotavljanje uresničevanja temeljnih načel varnosti in zdravja pri delu, ki se kot temeljno vodilo uspešnosti in učinkovitosti specifičnih delovnih okolij kažejo pri ustvarjanju varnega, zdravega in spodbudnega delovnega okolja za vse udeležence v teh okoljih.

Zaključek

Ker so temeljna načela varnosti in zdravja pri delu tudi temeljna načela uspešnih specifičnih delovnih okolij, sistemski cilji varnosti in zdravja pri delu pa tudi glavna usmeritev razvoja

preventivne infrastrukture in varnostne kulture v teh okoljih, sta razvoj in vzpostavitev sistema vodenja varnosti in zdravja pri delu, ki temelji na doseganju ciljev, opredeljenih s temeljnimi načeli varnosti in zdravja pri delu, usmerjena k vzpostavitvi ustreznih podlag za celovito sistemsko ureditev sistema vodenja varnosti in zdravja pri delu v specifičnih delovnih okoljih.

Pri tem se je predvsem v strokovnih krogih že ob uveljavitvi Zakona o varnosti in zdravju pri delu in sprejetju ključnih predpisov, izdanih na njegovih podlagi, s katerimi smo že upoštevali temeljna načela varnosti in zdravja pri delu, uveljavljena v EU, utrdilo prepričanje, da sta za uspešen in učinkovit razvoj specifičnih delovnih okolij poleg sodobne tehnike in opreme potrebna tudi sodobna uporaba teh načel kot tudi razvoj varnega, zdravega in spodbudnega delovnega okolja ter ustrezne preventivne infrastrukture, specifična delovna

okolja pa so kot delovna okolja lahko uspešna le z zdravim, visoko strokovno usposobljenim ter tehnično in tehnološko vrhunsko opremljenim osebjem z visoko stopnjo varnostne kulture.

Pri uresničevanju temeljnih načel in ciljev varnosti in zdravja pri delu je namreč za specifična delovna okolja obravnavana tematika — še zlasti pa njena vzpostavitev v praksi - izrednega pomena zaradi možnosti doseganja primerljivih rezultatov s tujimi sistemi, predvsem držav članic EU in zveze NATO, ter s tem sistemskega zagotavljanja varnega, zdravega in spodbudnega delovnega okolja v teh okoljih in s tem tudi v državi kot celoti. To hkrati pomeni njihovo večjo učinkovitost in s tem večjo gospodarsko in razvojno sposobnost države, kar pa je tudi nacionalni interes.

